

ΑΪΣΕ ΚΟΥΛΙΝ

Το τελευταίο τρένο
για την Ιστανμπούλ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΚΩΝΑΣ

Άγκυρα

1941

Αν και το πρωί φεύγοντας ο Ματζζίτ είχε πει στη Σαμπιχά ότι θα αργούσε, οι καλοί του τρόποι τον έκαναν να νιώθει ανήσυχος όταν συνειδητοποίησε ότι ήταν κιόλας περασμένες οκτώ. Ζήτησε συγγνώμη, έφυγε από την αίθουσα της σύσκεψης, πήγε στο γραφείο του και τηλεφώνησε στο σπίτι από το μαύρο τηλέφωνο με το θορυβώδες καντράν.

Όταν απάντησε η Σαμπιχά, είπε: «Έχουμε πάλι σύσκεψη απόψε. Δεν θα μπορέσω να είμαι εκεί για το βραδινό».

«Όχι πάλι!» είπε η γυναίκα του εκνευρισμένη. «Σχεδόν τρεις εβδομάδες τώρα δεν έχουμε μπορέσει να δειπνήσουμε μαζί. Αλήθεια, αγάπη μου, δεν έχει κανείς άλλος γυναίκα και παιδιά να τον περιμένουν σπίτι;»

«Για όνομα του Θεού, τί συζητάς; Ο βουλγαρικός στρατός είναι στο κατώφλι μας και εσένα το μυαλό σου στο δειπνο. Χαρακτηριστική γυναικεία συμπεριφορά!» είπε, κλείνοντας το τηλέφωνο.

Η γυναίκα του ήταν ίδια με την μητέρα του. Η λειτουργία του σπιτιού, οι ώρες φαγητού και ύπνου των παιδιών, το μάζεμα της οικογένειας γύρω από το τραπέζι του φαγητού, αυτές ήταν οι προτεραιότητες κάθε οργανωμένης συζύγου. “Η προσπάθεια του Ατατούρκ να τις μετατρέψει σε γυναίκες του κόσμου, ήταν μάταιες”, σκέφθηκε. “Από ό,τι φαίνεται, οι γυναίκες μας είναι καλές μόνο για σύζυγοι και μητέρες”. Και ακόμη και γι’ αυτό είχε αρχίσει να έχει τις αμφιβολίες του. Δεν είχε η Σαμπιχά εγκαταλείψει τα μητρικά της καθήκοντα και είχε αναθέσει σε νταντά το μέγλωμα της κόρης τους; Στο βάθος είχε αρχίσει να βρίσκει παράξενη τη συμπεριφορά της ως συζύγου. Στην αρχή είχε θυμώσει, θεωρώντας την απόμακρη στάση της ως αντίδραση στις ατέλειωτες συσκέψεις του, που δεν τελείωναν παρά τις πρώτες πρωινές ώρες. Με ποιο δικαίωμα διαμαρτυρόταν για τη δουλειά του και τον χρόνο που του έτρωγε; Μήπως ήταν αυτός υπεύθυνος για τον πόλεμο; Αυτός έφταιγε για αυτές τις ατέλειωτες νύχτες; Κι αν εμπλέκονταν τελικά στον πόλεμο; Αν συνέβαινε αυτό, ποιά γυναίκα από τον κύκλο τους θα ξανάβλεπε τον άνδρα της;

Ο Ματζζίτ σκεφτόταν έτσι, αλλά βαθιά στην καρδιά του ήξερε ότι η συμπεριφορά της Σαμπιχά, δεν οφειλόταν στον εγωισμό μόνο. Φαινόταν να βρίσκεται στα πρόθυρα νευρικής κατάρρευσης. Καιρό τώρα, η νεαρή γυναίκα, που της άρεσε να πηγαίνει σε πικ-νικ, να παρακολουθεί ιπποδρομίες όταν ο καιρός ήταν καλός και να παίζει χαρτιά τις βροχερές ημέρες, δεν φαινόταν να απολαμβάνει τίποτε πια. Πολλές φορές εύρισκε τη γυναίκα του στο κρεβάτι να κοιμάται από νωρίς όταν γύριζε σπίτι. Αν, όταν έπεφτε στο κρεβάτι, προσπαθούσε να την αγκαλιάσει, εκείνη απομακρυνόταν.

Όταν, μερικές σπάνιες φορές τύχαινε να πέσουν μαζί στο κρεβάτι, εκείνη είχε πάντα μια δικαιολογία για να κοιμηθεί αμέσως. Ήταν φανερό ότι υπήρχε πρόβλημα, αλλά οπωσδήποτε εκείνη είχε διαλέξει λάθος στιγμή για να πάθει νευρική κατάρρευση. Πώς να εύρισκε τον χρόνο να ασχοληθεί μαζί της, όταν ήταν τόσο πνιγμένος στη δουλειά; Ακόμη και αν οι συσκέψεις τελείωναν τα μεσάνυχτα, ο Ματζίτ έπρεπε να είναι πίσω στη δουλειά του στο υπουργείο πριν τις επτά το επόμενο πρωί.

Ζούσαν σε πολύ αβέβαιους καιρούς. Η Τουρκία είχε βρεθεί σε μια πολύ κρίσιμη κατάσταση. Από τη μια μεριά ήταν η Βρετανία, που ενδιαφερόταν μόνο για το δικό της συμφέρον, επιμένοντας ότι η Τουρκία θα έπρεπε να ήταν σύμμαχός της, και από την άλλη μεριά η απειλητική συμπεριφορά της Γερμανίας. Σαν να μην έφθανε αυτό, η Ρωσία άπλωνε ένα σιδερένιο χέρι με βελούδινο γάντι στην Τουρκία. Τα συμφέροντά της στο Καρς και στο Αρνταχάν, αλλά και στον Βόσπορο και στα Δαρδανέλια, κρέμονταν σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω απ' την Τουρκία. Με όποια πλευρά και αν διάλεγε η Τουρκία να συστρατευθεί, αν ήταν η λάθος πλευρά, η Ρωσία θα την έκανε να πληρώσει ακριβά το λάθος της αυτό με ανταλλάγματα τον Βόσπορο και τα Δαρδανέλια. Αυτός ο εφιάλτης συνεχιζόταν με αμείωτη ένταση εδώ και σχεδόν δύο χρόνια.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είχε διδάξει στον πρόεδρο Ινονού το κόστος του να είσαι με τη λάθος πλευρά, και ο ίδιος είχε μάθει καλά αυτό το μάθημα. Θα έδινε οτιδήποτε για να μάθει την έκβαση αυτού του πολέμου, αλλά κανείς μάντης δεν μπορούσε να προβλέψει το αποτέλεσμα αυτό. Το Υπουργείο Εξωτερικών και οι ιθύνοντες του Γενικού Στρατηγείου ήταν

επιφορτισμένα με το καθήκον αυτό και κάθε πιθανή εξέλιξη είχε αναλυθεί και συζητηθεί διεξοδικά και τελικά είχε καταγραφεί σε εκείνες τις ατέλειωτες συσκέψεις που κρατούσαν μέχρι τις πρωινές ώρες.

Ο Ματζζίτ ήταν υπερήφανος που ήταν σύμβουλος του επιτελείου. Την ίδια στιγμή, με την επίθεση της Ιταλίας στην Ελλάδα, ο κύκλος της φωτιάς στένευε. Οι κυβερνητικοί υπάλληλοι και οι οικογένειές τους, ήταν φυσιολογικό να έχουν τεταμένα νεύρα.

Η πρωτεύουσα, η Άγκυρα, ετοιμαζόταν για ακόμη ένα ζεστό καλοκαίρι.

Στη δεκαετία του σαράντα, οι εποχές ήταν εντελώς διακριτές: οι χειμώνες ήταν παγωμένοι με πολλά χιόνια, ενώ τα καλοκαίρια αφόρητα ζεστά. Από τώρα κιόλας φαινόταν ότι οι καλοκαιρινοί μήνες που πλησιάζαν θα ήταν πιο ζεστοί και από την ίδια την Κόλαση.

Μια εβδομάδα περίπου πριν, ο Γερμανός πρεσβευτής Φον Πάπεν, είχε κομίσει ένα προσωπικό μήνυμα του Χίτλερ προς τον πρωθυπουργό. Τα στελέχη της κυβέρνησης περίμεναν με κομμένη την ανάσα να τελειώσει η σύσκεψη.

Ο Ματζζίτ είχε μαντέψει σωστά το περιεχόμενο της επιστολής. Επιφανειακά, ήταν γεμάτη με ευχές και καλές προθέσεις. Προσέφερε στην Τουρκία κάθε τύπου εξοπλισμό, προσφερόταν να τη βοηθήσει να ενισχύσει τον έλεγχό της στον Βόσπορο και στα Δαρδανέλια και δεσμευόταν να μην μεταφέρει στρατεύματα σε τουρκικό έδαφος. Αν διάβαζε όμως κανείς μεταξύ των γραμμών, το πραγματικό νόημα του μηνύματος ήταν ότι η Τουρκία θα έπρεπε να αποφασίσει και, αν δεν συστρατευόταν με τη Γερμανία, όταν θα τελείωνε ο πόλεμος και θα παίρνονταν αποφάσεις για τα Στενά, θα έπρεπε να υποστεί τις συνέπειες.

Μετά από τη μακρά σύσκεψη, ο Ινονού είχε πει, «Οι Γερμανοί μας λένε να μην δοκιμάζουμε την υπομονή τους, εννοώντας ότι οποιαδήποτε στιγμή μπορούν να έρθουν σε συμφωνία με τη Ρωσία, πίσω απ' τις πλάτες μας». Συνέχισε λέγοντας, «Τη στιγμή που η Βρετανία μάχεται στην Ελλάδα και υπέστη και την πανωλεθρία στη Λιβύη, δεν μπορεί να βοηθήσει εμάς. Γι' αυτό και δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τις προειδοποιήσεις των Γερμανών. Εμπρός λοιπόν, κύριοι, ας βρούμε έναν τρόπο για να εξισορροπήσουμε τα πράγματα».

Αυτό που έφαχναν, ήταν στην πραγματικότητα ένας τρόπος να κλέψουν λίγο χρόνο, ένας τρόπος που θα έδινε την ευκαιρία στην Τουρκία να ξεγλιστρήσει δίχως να πει ναι ή όχι σε καμμία πλευρά, δίχως να δυσανεστήσει κανέναν.

Το πρωί μετά από την ολονυχτία ο πρωθυπουργός κάλεσε τον Βρετανό πρεσβευτή στο υπουργείο για να του εξηγήσει τη δύσκολη και ευαίσθητη θέση της Τουρκίας.

Στο γραφείο του ο Ματζζίτ άναψε ένα τσιγάρο, τράβηξε δύο ρουφηξιές και το έσβησε στο κρυστάλλινο σταχτοδοχείο πριν επιστρέψει στην αίθουσα συσκέψεων. Ο υπουργός εξωτερικών και ο γενικός γραμματέας δεν ήταν πια εκεί.

Ο βοηθός του είπε, «Κύριε Ματζζίτ, ο πρωθυπουργός ζήτησε να δει τις σημερινές εκτιμήσεις. Έχω ετοιμάσει τις εκθέσεις. Ο πρωθυπουργός περιμένει στο γραφείο του».

Ο Ματζζίτ επέστρεψε τροχάδην στο γραφείο του που βρισκόταν στον τομέα που είχε εκχωρηθεί στο Υπουργείο Εξωτερικών στην προεδρική κατοικία. Αρκετούς μήνες τώρα είχαν εγκατασταθεί εκεί για να δίνουν τις αναφορές τους και να παίρνουν εντολές από τον

Ινονού χωρίς καμμιά καθυστέρηση. Ο Ματζζίτ έβγαλε από το συρτάρι του τον φάκελο με τις σημειώσεις που είχε ενημερώσει μόλις πριν λίγες ώρες, τους έριξε μια ματιά και έφυγε για το γραφείο του πρωθυπουργού.

Ο Ινονού καθόταν σε μια πολυθρόνα πίσω από ένα τεράστιο γραφείο. Φαινόταν πιο απλός, πιο κοντός και πιο εκνευρισμένος από όσο συνήθως. Άρχισε να ξεφυλλίζει τα χαρτιά που η προσωπική του γραμματέας πήρε από τον Ματζζίτ και τα έβαλε μπροστά του. Κοιτούσε τις σελίδες και φαινόταν σαν να ακούει φωνές στο μυαλό του, αλλά δεν είπε τίποτε. Οι άνδρες που βρισκόντουσαν γύρω απ' το γραφείο έμειναν επίσης σιωπηλοί.

Ξαφνικά ρώτησε: «Άκουσες ραδιόφωνο σήμερα;»

«Μάλιστα κύριε, οι συνεργάτες μας ακούν όλους τους σταθμούς της Ευρώπης. Έδωσα την αναφορά μας στον γενικό γραμματέα λίγο πριν. Δεν σταματάνε καθόλου κύριε, και τώρα που μιλάμε ακούνε τη Βουλγαρία και συντάσσουν αναφορές κάθε μισή ώρα».

«Οι πράκτορές μας στη Βουλγαρία μας κρατάνε επίσης ενήμερους καθημερινά. Πάντως, δεν είναι ακόμη γνωστό αν ο Χίτλερ πρόκειται να κινηθεί νότια, ή βόρεια για να επιτεθεί στους Ρώσους, κύριε,» είπε κάποιος άλλος νεαρός αξιωματούχος.

Όταν ο νέος άνδρας έφυγε, ο Ματζζίτ έμεινε στην αίθουσα. «Κύριε», είπε ο υπουργός εξωτερικών, «χάρη σε εσάς έχουμε πάρει όλα τα μέτρα για να σιγουρέψουμε ότι η φωτιά δεν θα φθάσει σ' εμάς. Να είστε βέβαιος ότι μπορείτε τώρα να πάτε στη Γιάλοβα με καθαρή τη συνείδησή σας. Θα σας κρατάμε ενήμερο των εξελίξεων κάθε στιγμή».

Ο Ματζζίτ άκουσε τον Ινονού να μουρμουρίζει, «Θα ήθελα να ήξερα από ποιά κατεύθυνση θα έρθουν οι

Γερμανοί. Α, αν ήξερα!...» Από τη στιγμή που οι Γερμανοί είχαν συνάψει συμφωνία με τη Γερμανία, είχαν γίνει γείτονες της Τουρκίας. Ο Ινονού έτρεμε την επόμενη κίνηση του Χίτλερ, πόσο μάλλον που δεν ήξερε ποιά θα ήταν. Τα μοντέρνα όπλα του και ο ισχυρότατος στρατός του ήταν δίπλα στα σύνορα. Ο Χίτλερ μπορεί να σκόπευε να κινηθεί προς την Αίγυπτο διά μέσου της Τουρκίας. Ή ίσως να κινηθεί προς τον Καύκασο. Κανείς εκτός του επιτελείου του δεν ήξερε τον επόμενο στόχο του, οπότε η Τουρκία θα έπρεπε να είναι προετοιμασμένη για κάθε ενδεχόμενο. Το χειρότερο σενάριο θα ήταν οι Γερμανοί να συνήπταν κάποια συμφωνία με τη Ρωσία, κάτι που θα σήμαινε καταστροφή για την Τουρκία.

Ο Ματζζίτ περίμενε να διαβαστούν οι αναφορές και επέστρεψε στην αίθουσα διασκέψεων με τον γενικό γραμματέα. Άλλη μια μακρά σύσκεψη, με περισσότερες αναφορές που έπρεπε να διαβαστούν, να αξιολογηθούν και να περιληφθούν στο σύνολο που θα παρουσιαζόταν στον Ινονού. Ώρες αργότερα, καθώς περπατούσε μόνος προς το σπίτι του, ήταν προβληματισμένος. Η κυβέρνηση πλήρωνε μεγάλο αντίτιμο για να αποφύγει τη φωτιά αυτή που απλωνόταν σε όλον τον κόσμο.

Στα σπίτια, όλες οι γυναίκες, σαν χορωδία διαμαρτύρονταν για την υψηλή τιμή των πάντων. Αν ακόμη και οι υψηλόβαθμοι δημόσιοι υπάλληλοι και οι οικογένειές τους στην Άγκυρα είχαν πρόβλημα, τί να έλεγαν οι κάτοικοι της Ανατολίας; Σε μια προσπάθεια να προστατεύσει τους δημοσίους υπαλλήλους, το κράτος πωλούσε κρατικά προϊόντα όπως υφάσματα, ζάχαρη και παπούτσια σε πολύ χαμηλές τιμές. Για να καταστείλουν και τις όποιες προσπάθειες δημιουργίας μαύρης

αγοράς, εφήρμοσαν και ένα σύστημα με δελτία, που είχε ως αποτέλεσμα οι ταυτότητες να γεμίζουν με τα αποκόμματα. Παρά όμως όλες αυτές τις προσπάθειες, η μαύρη αγορά οργιάζε. Οι κερδοσκόποι, περιμένοντας τις αλλαγές, έγιναν πλούσιοι πουλώντας διάφορα πράγματα, από την καρότσα κάποιου φορτηγού. Οι περισσότεροι άνθρωποι ήταν εξαγριωμένοι, αλλά γρήγορα συνθηκολόγησαν. Δεν μπορούσαν να βρουν ή να πληρώσουν ούτε για τις βασικές τους ανάγκες, ενώ είχαν μόνο δημητριακά και ψωμί για να φάνε. Ο πρόεδρος θεωρούσε ότι η πρώτη του προτεραιότητα, ένα ζήτημα ζωής ή θανάτου γι' αυτόν, ήταν η αποτροπή της εμπλοκής της πατρίδας του στον πόλεμο. Το να τον προσπαθήσει να τον πλησιάσει κανείς για να του εκθέσει τα προβλήματα του κόσμου, ήταν μάταιο. Για έναν άνθρωπο σαν κι αυτόν, που είχε ήδη την εμπειρία της κόλασης του πολέμου, οτιδήποτε έξω από τον ζωτικό στόχο του, ήταν δευτερεύουσας σημασίας.

Ο Ματζίτ ήταν εξαντλημένος. Ήταν σχεδόν σίγουρο ότι ο Ινονού θα πήγαινε στη Γιάλοβα την επομένη, κάτι που σήμαινε, ενδεχομένως, ότι δεν θα υπήρχαν μεταμεσονύχτιες συσκέψεις την επόμενη εβδομάδα. Θα μπορούσε να επιστρέφει σπίτι νωρίς, αποφεύγοντας έτσι τις επιπλήξεις της Σαμπιχά.

* * *

«Άσος μπαστούνι».

«Δύο καρό».

«Πάσο».

«Πάσο... Συγγνώμη, συγγνώμη. Τέσσερα μπαστούνι».

Οι νεαρές γυναίκες σήκωσαν το βλέμμα από τα χαρτιά τους και κοίταξαν τη Σαμπιχά. Εκείνη

κοκκίνισε, δείχνοντας χλομή και εύθραυστη με το απαλό μοβ πανωφόρι της.

«Είσαι πολύ αφηρημένη σήμερα», είπε η Χιουμέ-
ρια. «Τί συμβαίνει, καλή μου;»

«Τίποτε. Δεν κοιμήθηκα καλά χθες. Δεν μπορώ να
συγκεντρωθώ. Να πάρει τη θέση μου η Νεσρίν;»

«Φυσικά και όχι! Θα πιούμε λίγο τσάι. Αυτό θα σε
συνεφέρει».

«Χιουμέρια, θα πρέπει να φύγω πριν τις πέντε έτσι
κι αλλιώς».

«Γιατί;»

«Πρέπει να πάρω τη Χούλια από τη Μάργκα, στο
μπαλέτο στις πέντε».

«Η νταντά δεν το κάνει αυτό;»

«Σήμερα έχει κάτι άλλο να κάνει».

«Για όνομα του Θεού, τί άλλο έχει να κάνει μια
νταντά;»

«Θέλει να φωνίσει μερικά πράγματα πριν επιστρέ-
ψει στην Αγγλία στο τέλος του μήνα».

«Δεν ήξερα ότι φεύγει, Σαμπιχά. Γιατί έτσι;»

«Η Χούλια έχει μεγαλώσει πια. Είναι μεγάλο κορί-
τσι τώρα και δεν χρειάζεται μια νταντά να τρέχει από
δίπλα της συνέχεια».

«Νόμιζα, όμως, ότι της έκανε και μαθήματα αγγλι-
κών παράλληλα».

«Έχει μάθει αρκετά, και ο πατέρας της θέλει να
γίνει ανεξάρτητη και να βασίζεται πια στον εαυτό της
και μόνο».

Οι κυρίες άφησαν τα χαρτιά τους και σηκώθη-
καν από το τραπέζι. Η Σαμπιχά πήγε στο δωμάτιο
που σερβιριζόταν το τσάι. Δεν ήθελε ούτε τσάι, ούτε
γλυκά. Το μόνο που ήθελε ήταν να βγει από εκεί και
να πάρει μια ανάσα καθαρού αέρα όσο το δυνατόν

συντομότερα. Πήρε ένα ποτηράκι με τσάι και το ήπιε, ελπίζοντας να αποφύγει περισσότερες ερωτήσεις. Οι άλλες γυναίκες ακολούθησαν τη Σαμπιχά στο τραπέζι με το τσάι, ενώ κουνιόντουσαν νωχελικά και ρυθμικά στον ρυθμό της μουσικής από το ράδιο. Ξαφνικά η μουσική σταμάτησε, και η φωνή του εκφωνητή άρχισε να μιλάει με τη σοβαρότητα κάποιου που αναγγέλλει πολύ σοβαρά νέα.

«Κυρίες και κύριοι, διακόπτουμε το πρόγραμμά μας για να σας μεταδώσουμε μερικές σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την πρωινή συνδιάσκεψη υπό την προεδρία του πρωθυπουργού».

Οι κυρίες αμέσως άλλαξαν κατεύθυνση από το τραπέζι του τσαγιού προς το ραδιόφωνο.

«Σσςς! Σσςς! Σσςς! Ακούστε!» είπε η Μπελκίς.

Η Σαμπιχά πήγε κι αυτή προς το ράδιο, με το ποτηράκι και το πιατάκι στο χέρι. Τα χέρια της έτρεμαν καθώς άκουγε τα δυσάρεστα νέα. Τα στρατεύματα στη Θράκη είχαν υποχωρήσει πίσω από τη γραμμή Τσατάλκα και έσκαβαν νέα οχυρώματα. Η κυβέρνηση είχε διατάξει όλους τους πολίτες στην Ιστανμπούλ να φτιάξουν καταφύγια στα υπόγειά τους. Επιπλέον, όσοι είχαν σπίτια στην Ανατολία, ενθαρρύνονταν με δωρεάν μετακίνηση μαζί με πενήντα κιλά αποσκευές να πάνε εκεί.

«Θεέ μου, τί ζοφερά νέα! Για όνομα του Θεού, Χιουμέρια, κλείσε το ραδιόφωνο!...» είπε η Νεσρίν.

«Όχι, όχι, σε παρακαλώ. Μπορεί να έχει νέα από τη Γαλλία», είπε η Σαμπιχά. «Αναρωτιέμαι τί...»

Η Νεσρίν τη διέκοψε: «Και τί έγινε με τη Γαλλία; Ποιός νοιάζεται;»

Η Σαμπιχά την κοίταξε με φόβο και άφησε το ποτήρι με το πιατάκι στο τραπέζι.

«Πρέπει να πάρεις λίγο κέικ. Είναι με φρούτα, όπως σου αρέσει», είπε η Χιουμέιρα.

Η Σαμπιχά αρνήθηκε την προσφορά, λέγοντας, «Πρέπει να άρπαξα ένα κρυωματάκι στις ιπποδρομίες το Σαββατοκύριακο. Είμαι λίγο ζαλισμένη, καλή μου, δεν έχω καθόλου όρεξη».

«Ακούσατε ότι εκκενώνουν το Εντίρνε;»^{*} συνέχισε η Μπέλικις. «Με άλλα λόγια, ο πόλεμος είναι στην πόρτα μας!»

«Ο άνδρας μου θα γίνει ανυπόφορος», είπε η Νέκλα. «Μετά δυσκολίας λέει ένα “ναι” ή ένα “όχι” αυτές τις ημέρες. Αν πάμε και σε πόλεμο, μπορείτε να φανταστείτε».

Η Σαμπιχά ένιωσε να πνίγεται από τις συζητήσεις των φίλων της. Καθώς ήταν απασχολημένες με το τσάι και τα γλυκά, εκείνη ζήτησε συγγνώμη από τη Χιουμέιρα και έφυγε στα γρήγορα.

Το έντονο άρωμα από τις πασχαλιές και τη γλυσίνα γέμιζε τον αέρα της Άγκυρας. Η γλυσίνα είχε απλώσει τα όμορφα λουλούδια της στους τοίχους του κήπου, από όπου κρέμονταν σαν τσαμπιά σταφύλια, λες και ήθελαν με την παρουσία τους να τονίσουν την αντίθεση με την καταθλιπτική της διάθεση. Το απαλό μοβ φόρεμά της ήταν το μόνο που βρισκόταν σε αρμονία με το περιβάλλον. Χιλιάδες σκέψεις κατέκλυζαν το μυαλό της καθώς περπατούσε προς το Καβακλίντερε. Ζήτησε συγγνώμη από έναν γέρο που δεν μπόρεσε να τον αποφύγει έγκαιρα και έπεσε πάνω του, ενώ στη συνέχεια παραπάτησε σε μια πέτρα και κόντεψε να πέσει.

Η Σαμπιχά ήταν δυστυχισμένη. Δεν μπορούσε να αφοσιωθεί στην κόρη, ή στον άνδρα της. Τα πάντα

* Αδριανούπολη: πόλη κοντά στον Έβρο. (Σ.τ.Μ.)

έμοιαζαν να καταρρέουν. Αργά αλλά σταθερά, δημιουργούσε μια απόσταση ανάμεσα στην ίδια και στους οικείους της. Η κόρη της ήταν ήδη μια απογοήτευση για την ίδια από την αρχή, αφού περίμενε να κάνει αγόρι. Ο άνδρας της ενδιαφερόταν μόνο για τη δουλειά του. Οι γονείς της ήταν μόνιμα άρρωστοι. Η ίδια διαπίστωνε ότι είχε όλο και λιγότερα κοινά ενδιαφέροντα με τους φίλους της. Ήταν σαν να απομακρυνόταν από την ίδια τη ζωή.

Ο Ματζίτ ήταν τόσο απασχολημένος, που φαινόταν, στην ίδια τουλάχιστον, ότι δεν είχε προσέξει τίποτε από την αλλαγή στη γυναίκα του. Αυτό έκανε ευκολότερη την προσπάθειά της να κρατάει μια απόσταση από εκείνον. Όσο για τις φίλες της, τελευταία είχε αρχίσει να εφευρίσκει δικαιολογίες για να αποφεύγει τις διάφορες συγκεντρώσεις τους. Στην πραγματικότητα είχε αρχίσει να τους λέει ψέματα. Η νταντά δεν είχε να ψωνίσει σήμερα και η ίδια δεν χρειαζόταν να πάρει τη Χούλια από τη σχολή μπαλέτου της κυρίας Μάργκα. Το μόνο που ήταν αλήθεια, ήταν το ότι η νταντά πράγματι επέστρεφε στην Αγγλία. Ο Ματζίτ ήθελε να γίνει έτσι. Πίστευε ότι η Χούλια δεν χρειαζόταν πια νταντά τώρα που θα πήγαινε σχολείο, και ότι η Σαμπιχά θα έπρεπε να αφιερώνει περισσότερο χρόνο στην κόρη τους.

Η Σαμπιχά καταλάβαινε ότι δεν είχε τον έλεγχο της ζωής της εδώ και κάποιον καιρό. Αυτός ο καταραμένος πόλεμος την κατέστρεφε. Και να φανταστεί κανείς ότι ο πόλεμος δεν γινόταν καν στη χώρα της. Παρ' όλα αυτά όμως, στα μαγαζιά δεν υπήρχε τίποτε, δεν μπορούσες να ταξιδέψεις και ο πόλεμος ήταν το μόνο θέμα συζήτησης. Ο Ματζίτ ήταν ήδη «αιχμάλωτος πολέμου», σαν να ήταν και ο ίδιος στρατιώτης.

Και όμως. Ήταν τόσο ευτυχισμένο ζευγάρι κάποτε· είχαν περάσει τόσο καλά μαζί “μια φορά και έναν καιρό”, πριν η αδελφή της φύγει, πριν από αυτόν τον πόλεμο. Η Σαμπιχά αναπολούσε εκείνες τις ημέρες που της φαινόταν τώρα ότι είχαν χαθεί πριν από πολύ-πολύ καιρό. Από την άλλη μεριά, δεν μπορούσε να μην ευχαριστεί την τύχη της όποτε διάβαζε τις εφημερίδες, ή άκουγε ραδιόφωνο. Στην Άγκυρα τουλάχιστον, η ζωή τους δεν διέτρεχε κίνδυνο. Δεν θα τους χτυπούσε την πόρτα κάποιος στρατιώτης ή η αστυνομία τα μεσάνυχτα. Δεν υπήρχαν άνθρωποι με κίτρινα σήματα καρφισωμένα στο στήθος σαν μαρκαρισμένοι γάιδαροι. Μαρκαρισμένοι γάιδαροι! Ποιός το είχε πει; Θα πρέπει να ήταν η Νέκλα· ήταν η μόνη που έκανε τέτοιες σκληρές παρατηρήσεις. Ξαφνικά η Σαμπιχά θυμήθηκε. Ήταν πριν δύο εβδομάδες σε μια συγκέντρωση για μπριτζ. Η Νέκλα σε μια επίδειξη αναισθησίας είχε πει: «Οι καημένοι οι Εβραίοι... Τους βάζουνε να φοράνε κίτρινα σήματα στα ρούχα τους, σαν μαρκαρισμένοι γάιδαροι!»

«Τί είναι αυτά που λες;» φώναξε η Σαμπιχά. «Πώς είναι δυνατόν να συγκρίνεις ανθρώπους με γαϊδάρους; Είσαι γυναίκα διπλωμάτη και όμως αναρωτιέμαι αν πραγματικά ξέρεις τι λες!»

Η Νέκλα, κλαίγοντας σχεδόν, είχε ρωτήσει τις φίλες τους: «Μα τί την έπιασε; Γιατί μου φωνάζει έτσι;»

«Αυτός ο πόλεμος μας έχει κουρελιάσει τα νεύρα κορίτσια», είχε πει η οικοδέσποινά τους σε μια προσπάθεια να κατευνάσει τα πνεύματα. «Και η παραμικρή σπίθα φέρνει πυρκαγιά αυτές τις ημέρες. Ελάτε. Ελάτε να παίξουμε τώρα. Ποιά έχει σειρά;»

Επιστρέφοντας σπίτι, η Σαμπιχά ένιωθε αμήχανα με εκείνο το ξέσπασμά της. Δεν είχε καλή διάθεση, αυτό

ήταν σίγουρο. Το ίδιο στην πραγματικότητα συνέβαινε κάθε ημέρα, αφού διάβαζε τα συγκλονιστικά νέα στην εφημερίδα. Οι Ναζί κατακυριεύουν την Ευρώπη... Οι μετανάστες που φεύγουν κατά κύματα... Η Γαλλία... Ωωωω! Η Σαμπιχά προσπάθησε να κόψει ένα λουλούδι γλυσίνας από έναν τοίχο, αλλά μόλις το άγγιξε, τράβηξε το χέρι της πίσω. Δεν μπορούσε να κόψει εκείνο το λουλούδι. Ξαφνικά ένωσε έναν κόμπο στον λαιμό. Δάκρυα κύλησαν στο πρόσωπό της μόλις έστριψε στον δρόμο του σπιτιού της. Πήρε μια βαθιά ανάσα καθώς ένωθε τη νύχτα να πέφτει. Η μουντή ημέρα θα έδινε τη θέση της σε μια μουντή νύχτα.

Ο Ματζίτ θα επέστρεφε πιθανότατα πολύ αργά. Η Χούλια θα άρχιζε τα γιατί και τα πώς και πότε στο τραπέζι. Η νταντά θα καθόταν κι αυτή εκεί συζητώντας φυσικά για τον πόλεμο. Η Άγκυρα, που μόνο καλές αναμνήσεις είχε φυλαγμένες για τη Σαμπιχά, τώρα ήταν ένας θλιβερός τόπος. Όχι μόνο θλίψη, αλλά μονοτονία και ζόφος χαρακτήριζαν τη ζωή της τώρα πια. Όλα ήταν γκριζα!

* * *

Ο Ματζίτ άνοιξε την πόρτα της εισόδου όσο πιο σιγά μπορούσε. Δεν ήθελε να ξυπνήσει τη γυναίκα του αν εκείνη κοιμόταν. Έφθασε μέχρι το δωμάτιό τους χωρίς να κάνει θόρυβο και είδε το φως της μικρής λάμπας του κομοδίνου της, που σήμαινε ότι δεν κοιμόταν. Ήταν ξαπλωμένη με τα μαλλιά της απλωμένα στο μαξιλάρι της και κοιτούσε τον άνδρα της που μόλις μπήκε με κατακόκκινα μάτια.

«Τί συμβαίνει; Γιατί έκλαιγες;» τη ρώτησε ο Ματζίτ.

Η Σαμπιχά ανασηκώθηκε στο κρεβάτι. «Δεν αντέχω άλλο! Αυτό το γράμμα ήρθε με το απογευματινό ταχυδρομείο, ο ταχυδρόμος το άφησε στην πόρτα. Το βρήκα όταν έβγαζα τα σκουπίδια. Διάβασέ το».

«Από ποιόν είναι; Από τη μητέρα σου; Μήπως αρρώστησε ο πατέρας σου και πάλι;»

«Δεν είναι από την Ιστανμπούλ, Ματζίτ. Αυτό το γράμμα είναι από τη Σελβά».

«Αλήθεια;»

«Ματζίτ, φοβάμαι πολύ. Πρέπει να κάνουμε κάτι. Πρέπει να τη φέρουμε εδώ. Δεν μπορεί να συνεχιστεί αυτό. Αργά η γρήγορα η μητέρα μου θα μάθει τι γίνεται στη Γαλλία, και η καρδιά της δεν θα το αντέξει».

Ο Ματζίτ πήρε το γράμμα και προσπάθησε να το διαβάσει στο ημίφως.

«Η Σελβά δεν θα συμφωνούσε ποτέ να έρθει εδώ και να αφήσει πίσω τον Ράφο», είπε. «Και ο Ράφο όμως, δεν θα συμφωνούσε να επιστρέψει».

«Αυτό όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί. Η Σελβά πρέπει να σκεφθεί και τη μητέρα μας. Έχω ήδη κάνει κλήση στην τηλεφωνική εταιρεία για να με συνδέσουν με τη Γαλλία. Ένας Θεός ξέρει πόσο θα πάρει αυτό. Ίσως το πρωί, ή κάποια στιγμή αύριο».

«Τί έκανες, Σαμπιχά; Πόσες φορές σου είπα να μην καλείς τη Σελβά από το σπίτι;»

«Δεν μπορούσα να πάω σε άλλο σπίτι μέσα στη νύχτα για να κάνω ένα τηλεφώνημα. Πρέπει να μιλήσω στην αδελφή μου, να την πείσω πριν να είναι πολύ αργά».

«Θα ακυρώσω την κλήση», είπε ο Ματζίτ πηγαίνοντας βιαστικά προς το τηλέφωνο.

«Πώς μπορείς να το κάνεις αυτό; Είναι αδελφή μου, δεν το καταλαβαίνεις;»

Ο Ματζίτ επέστρεψε στο δωμάτιο. «Σαμπιχά, δουλεύω στο Υπουργείο Εξωτερικών, οι Γερμανοί είναι στα σύνορά μας, ο πόλεμος στο κατώφλι μας και εσύ τηλεφωνείς σε έναν Εβραίο στη Γαλλία. Θέλεις κι άλλα προβλήματα;»

«Έχω μπουχτίσει με το Υπουργείο σου των Εξωτερικών. Έχω μπουχτίσει, αλήθεια. Δεν μπορώ πια να μην σκέφτομαι ότι με ακολουθούν παντού κατάσκοποι».

«Λίγος καιρός μόνο έχει μείνει μέχρι τις σχολικές διακοπές και τότε μπορείς να πάρεις τη Χούλια και να πάτε στους γονείς σου στην Ιστανμπούλ. Αναρωτιέμαι μόνο αν ο πατέρας σου θα φανεί τόσο διαλλακτικός όσο εγώ στο ζήτημα της αδελφής σου».

Η Σαμπιχά άκουσε τον άνδρα της να πηγαίνει στο τέρμα του διαδρόμου, να παίρνει τηλέφωνο και να ακυρώνει την κλήση και μετά να πηγαίνει στο σαλόνι. Άρχισε να κλαίει ξανά, ένα βουβό κλάμα δίχως λυγμούς, ένα ξέσπασμα μόνο για την ίδια.

Ο Ματζίτ βγήκε στο μπαλκόνι, άναψε ένα τσιγάρο και κοίταξε τη σκοτεινή μπλε γραμμή του νυχτερινού ορίζοντα, μακριά, πολύ μακριά. Του άρεσαν οι δροσερές νύχτες της Άγκυρας, αλλά απόψε για πρώτη φορά ένωσε άβολα με το κρύο. Προσπάθησε να ζεστάνει τα χέρια του τρίβοντάς τα. Δεν ήταν ο καιρός μόνο που τον έκανε να κρυώνει. Οι ημέρες που ζούσαν, γι' αυτούς που ήξεραν, ήταν αρκετά επικίνδυνες, όσο χρειαζόταν για να κάνουν οποιονδήποτε να ανατριχιάσει. Ούτε ο περαστικός στον δρόμο, ούτε η γυναίκα του που γκρίνιαζε στο σπίτι για ανοησίες δεν ήξεραν πόσο πολύ κοντά βρίσκονταν στο χείλος του γκρεμού. Άνοιγαν απλώς το ραδιόφωνο, άκουγαν τα νέα και μετά άρχιζαν να γκρινιάζουν για τις τιμές και τη μαύρη αγορά και μετά τράβαγαν την κουβέρτα τους

και το έριχναν στον ύπνο. Δεν καταλάβαιναν τίποτε. Κανείς δεν μπορούσε να υπολογίσει το μέγεθος της τραγωδίας που θα αντιμετώπιζε η Τουρκία αν συρόταν στον πόλεμο με τη μια ή την άλλη πλευρά. Και πώς να μπορούσε άλλωστε ο οποιοσδήποτε να νιώσει την κόψη του ξυραφιού στην οποία ήταν αναγκασμένος να ισορροπήσει ο Ινονού και το επιτελείο του; Η κυβέρνηση προσπαθούσε πολύ να κρατήσει χαμηλούς τόνους για να μην πανικοβάλλει τον κόσμο. Ο Ματζζίτ σκεφτόταν αν ήταν καλύτερο να αποκαλύψουν την αλήθεια, έτσι ώστε ο καθένας να ξέρει, ή να μιμηθούν τον καλό πατέρα, που κρύβει τα άσχημα νέα από τα παιδιά του.

Δεν είχε περάσει πολύς καιρός, μόνο λίγοι μήνες στην πραγματικότητα, που η χώρα είχε παρασυρθεί στη δίνη ενός πολέμου. Πολέμου... ήταν χειρότερο από αυτό. Ήταν ένας λάκκος με φίδια. Ο Ματζζίτ πέταξε τη γόπα του τσιγάρου του μακριά, θυμωμένος. Έπεσε κάπου στα σκοτεινά δίχως να φανεί ούτε μια σπίθα. Θυμήθηκε τις ιστορίες από τον πόλεμο που του έλεγε ο πατέρας του, που είχε διακριθεί. Μίλαγε γι' αυτό το σκοτάδι και για τις κάφτρες των τσιγάρων τη νύχτα... μια, δύο, τρεις φωτιές, πέντε, δέκα κάφτρες... σώματα δίχως χέρια, πόδια, πτώματα δίχως κεφάλια. Μίζεροι, πεινασμένοι άνθρωποι γεμάτοι ψείρες. Πληγωμένα, σκελετωμένα ζώα. Υποσιτισμένα, εγκαταλειμμένα παιδιά. Γυναίκες που δεν ήταν πια ανθρώπινα όντα, άνδρες δίχως χρήματα, δίχως σπίτι, δίχως καμιά ελπίδα. Θυμόταν αμυδρά τον πατέρα του να επιστρέφει στο σπίτι σε τέτοια κατάσταση, να στέκεται στην πόρτα του κήπου σκελετωμένος, με τη στολή του κουρέλια, μέσα στην ψείρα. Είχε φθάσει παραπατώντας μέχρι την άκρη της λιμνούλας και εκεί κατέρρευσε.

Μια ανάμνηση που είχε εντυπωθεί στο μυαλό του Ματζίτ, αλλά που δεν ήταν σίγουρος για το αν έζησε τη σκηνή, ή αν του τη διηγήθηκαν αργότερα. Αυτό που θυμόταν ήταν ότι ο κηπουρός δεν είχε αναγνωρίσει το αφεντικό του, αλλά τον πέρασε για ζητιάνο. Κανείς δεν τον κατάλαβε αμέσως. Ο ψηλός, δυνατός, κοινωνικός Ρούχι Μπέι, είχε γίνει ένα όρθιο κουφάρι, ένας άψυχος σκελετός που έσερνε το ένα πόδι, με μια ελάχιστη σπίθα μόνο στα μάτια του να δείχνει ότι υπάρχει ακόμη ζωή μέσα του. Αυτός ήταν ο πόλεμος! Ο Ματζίτ ήταν πεπεισμένος ότι η νίκη μπορεί να κερδηθεί μόνο πάνω από ένα τραπέζι, μετά από διαπραγματεύσεις και όχι στο πεδίο της μάχης. Εργαζόταν τόσο σκληρά και είχε τόση αγωνία να σώσει τον λαό της πατρίδας του από αυτή τη φοβερή μοίρα, αλλά πώς να το εξηγήσει αυτό στη γυναίκα του που έκλαιγε μόνη της;

Είχε συνηθίσει τώρα τη δροσιά του μπαλκονιού. Κάθισε αναπαυτικά σε μια φάθινη πολυθρόνα και αφέθηκε στις αναμνήσεις του.

Ο Ματζίτ είχε συνεισφέρει κατά πολύ στις διαπραγματεύσεις που κατέληξαν στη συμφωνία με την Αγγλία και τη Γαλλία το 1939. Σύμφωνα με αυτήν, η Γαλλία και η Αγγλία θα προμήθευαν τον τουρκικό στρατό με ό,τι ήταν απαραίτητο, όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Σε αντάλλαγμα, η Τουρκία θα πούλαγε όλο το χρώμιο που θα παρήγε τα χρόνια του πολέμου στη Γαλλία. Ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών είχε μεταβεί ο ίδιος στη Γαλλία με τον Ματζίτ για να υπογράψει τη συμφωνία. Είχαν πάει στο Παρίσι τρέφοντας μεγάλες προσδοκίες, αλλά δυστυχώς το τελικό αποτέλεσμα δεν ήταν όσο καλό είχαν ελπίσει. Η Γαλλία χρειαζόταν οπωσδήποτε τα χρήματα που θα κέρδιζε από την πώληση του τουρκικού χρωμίου, αλλά, παρά και την

επιμονή του Μενεμενσίογλου για υπογραφή για όλο το διάστημα του πολέμου, η Γαλλία δεν υπέγραφε παρά μόνο για δύο χρόνια. Και η Βρετανία περιέκοψε δραστικά την ποσότητα των όπλων, των αρμάτων μάχης και των αντιαεροπορικών που θα παρείχε στην Τουρκία.

Ο τουρκικός στρατός χρειαζόταν εκατόν δέκα εκατομμύρια σφαίρες και εξήμισι χιλιάδες οπλοπολυβόλα και οι Άγγλοι ήταν διατεθειμένοι να παρέχουν δύο εκατομμύρια σφαίρες και διακόσια οπλοπολυβόλα. Με αυτές τις ισχνές προμήθειες, περίμεναν η Τουρκία να εμπλακεί αν οι Γερμανοί επιτίθεντο στα Βαλκάνια; Πώς θα μπορούσε η Τουρκία να τους σταματήσει σε τέτοια περίπτωση; Μπορεί κανείς να φανταστεί κάποιον να αγωνίζεται ακόμη και με γυμνά χέρια για την πατρίδα του, αλλά να πολεμάει για την Αγγλία, που είχε στρέψει τους Άραβες εναντίον της Τουρκίας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν εποφθαλιούσε τη Μοσούλη και το Κιρκούκ, αυτό πήγαινε πολύ. Και την ίδια στιγμή, διάφοροι άλλοι Ευρωπαίοι, για τους δικούς τους λόγους ο καθένας, είχαν υποδαυλίσει διάφορες πρωτόγονες φυλές της Μέσης Ανατολής που γύρευαν ανεξαρτησία.

Αν ήταν στο χέρι του Ματζίτ, δεν θα είχε κουνήσει το δαχτυλάκι του για κανέναν τους. Άσε τους Ευρωπαίους να κόψουν μόνοι τους τον λαιμό τους. Αρκετό δεν ήταν το ότι είχαν παρασύρει ο ένας τον άλλον σε αυτόν τον πόλεμο; Ο Ματζίτ δεν αμφέβαλλε ότι αν η Τουρκία τελικά συρόταν κι εκείνη, για όποιους λόγους, τελικά η ίδια θα πλήρωνε τα σπασμένα των αλλαγών που θα έφερναν οι απαιτήσεις των μεγάλων δυνάμεων.

Σε ένα γεύμα στο τρένο στην επιστροφή από το Παρίσι, ο Ματζίτ έμαθε ότι ο υπουργός εξωτερικών

ανησυχούσε για ένα άλλο σημείο. Είχε απευθυνθεί στην αντιπροσωπεία: «Κύριοι, όπως το αντιλαμβάνομαι εγώ, οι Βρετανοί δεν έχουν αρκετά όπλα και οι Γάλλοι δεν έχουν καθόλου. Η αδυναμία τους να παραδώσουν δεν οφείλεται σε κακές προθέσεις. Απλά αδυνατούν. Ενημερώθηκα πλήρως για αυτήν την κατάσταση στη διάρκεια των συνομιλιών στο Παρίσι. Υπάρχουν πολλά κενά στην ιστορία αυτήν και διατηρώ τις αμφιβολίες μου σχετικά με την τελική τους νίκη. Αναρωτιέμαι αν ποντάρουμε στο σωστό άλογο, υπογράφοντας αυτές τις συμφωνίες που μας κάνουν συμμάχους». Μετά από έναν χρόνο ατερόνων διαβουλεύσεων ποιός θα νικούσε στον πόλεμο; Ποιόν θα έπρεπε να υποστηρίξουμε; Είχε αποφασιστεί ότι θα έπρεπε να πάμε με τους Γάλλους και τους Άγγλους. Μετά, στο Παρίσι, ανακάλυψαν αυτό το ζήτημα με τα όπλα. Σταδιακά άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι μπορεί και να είχαν διαλέξει λάθος πλευρά.

Αν και δεν επέστρεψαν στην Άγκυρα με άδεια χέρια, ήταν πολύ απογοητευμένοι που ούτε οι μισές προσδοκίες τους δεν είχαν ευοδωθεί.

Στο τέλος των συνομιλιών, το βράδυ της τελευταίας ημέρας τους στο Παρίσι, ο Ματζζίτ τήρησε την υπόσχεση που είχε δώσει στη Σαμπιχά, να συναντηθεί με τη Σελβά. Είχε πει στους φίλους του ότι έπρεπε να δει έναν συγγενή που έμενε στο Παρίσι και εκείνοι είχαν δείξει τη διακριτικότητα να μην κάνουν καμμιιά ερώτηση.

Ο Ματζζίτ επέλεξε να συναντηθεί με τη Σελβά στο καφέ Φλόρα, καθώς ήταν σε απόμερο σημείο. Η Σελβά κατέφθασε με μια αγκαλιά δώρα για τη μητέρα της, την αδελφή και την ανιψιά της. Αγκάλιασε σφιχτά τον Ματζζίτ και τον φίλησε και στα δύο μάγουλα. Ήταν

φανερή η χαρά της που έβλεπε κάποιον από την πατρίδα. Τον ρώτησε για όλους με κάθε λεπτομέρεια: Ακόμη η Σαμπιχά έδενε τα μαλλιά της Χούλιας με μεγάλες, μεταξωτές κορδέλες; Καλούσαν τους ίδιους παλιούς φίλους στα σουαρέ τους της Παρασκευής; Ποιόν είχε παρτενέρο στο μπριτζ η Σαμπιχά; Η μητέρα τους είχε κλείσει το εξοχικό το φθινόπωρο, ή περίμενε να κρυώσει κι άλλο ο καιρός; Είχε ρωτήσει ακόμη και για τον πατέρα της, που είχε απογοητευθεί πολύ μαζί της.

Ο Ματζίτ κοίταξε όλα τα δώρα που η κουνιάδα του είχε στοιβάξει σε μια καρέκλα. Με μια γκριμάτσα λύπης, είπε «Δεν μπορώ να τα πάρω όλα αυτά πίσω μαζί μου, Σελβά. Έχω μόνο μια μικρή βαλίτσα».

«Σε παρακαλώ, Ματζίτ, μη μου αρνιέσαι τη χαρά να στείλω μερικά πράγματα στην οικογένειά μου. Μπορεί να μην μου ξαναδοθεί η ευκαιρία. Μπορώ να πεταχτώ να πάρω μια βαλίτσα από τα Λαφαγιέτ», τον παρακάλεσε.

«Όχι, για όνομα του Θεού, δεν γίνεται! Τί θα σκεφτούν οι φίλοι μου; Είμαστε σε υπηρεσιακό ταξίδι. Θα πουν ότι έκανα τόσα ψώνια για μένα και την οικογένεια, που χρειάστηκα και δεύτερη βαλίτσα για να τα μεταφέρω».

«Τουλάχιστον, πάρε τα αρώματα λεβάντας που πήρα για τη μαμά και την αδελφή μου. Και μερικές σοκολάτες για τη Χούλια...»

«Θα ήθελα να μην είχες μπει σε τόσο κόπο και έξοδα· θα πρέπει να ξόδεψες πολλά χρήματα και είναι κρίμα».

Μετά από την ανταλλαγή των νέων, ξαφνικά η συζήτησή τους ατόνησε. Τότε μόνο ο Ματζίτ πρόσεξε τους μαύρους κύκλους στα μάτια της Σελβά και

συνειδητοποίησε πόσο γλομή και αδύναμη φαινόταν στο απογευματινό φως. Φορούσε ακόμη την πράσινη καπαρντίνα που ο Ματζίτ ήξερε τόσο καλά –κάτι που έδειχνε ότι δεν μπορούσε να πάρει καινούργια εδώ στο Παρίσι. Αυτή ήταν η κόρη του στρατηγού Φαζίλ Ρεζάτ, του στρατηγού Φαζίλ Ρεζάτ, που γεννήθηκε μες στα πλούτη.

Τί κάνει κανείς για την αγάπη! Ο Ματζίτ δεν μπορούσε να μην αναρωτηθεί αν η Σαμπιχά θα είχε το σθένος να αντιδράσει με αυτόν τον τρόπο αν οι γονείς της δεν ενέκριναν αυτόν τον ίδιο. Ο Ματζίτ δεν ήταν καν σίγουρος ότι θα ήθελε να ήξερε την απάντηση αυτή τη στιγμή. Η Σαμπιχά μπορεί να μην διάλεγε την ταλαιπωρία που θα αναγκαζόταν να υποστεί για χάρη της αγάπης. Θα τον παντρευόταν αν πίστευε σε άλλη θρησκεία, αν ήταν ας πούμε Αρμένιος; Όχι! Ούτε σε εκατό χρόνια. Δεν είχε αμφιβολία ως προς το ότι η καταγωγή του από μια παλιά, όσο και αξιοσέβαστη οικογένεια της Ιστανμπούλ, η μόρφωση και η καλή καριέρα του, συνέβαλαν αποφασιστικά στην εκλογή της. Αλλά δεν έπρεπε να νιώθει απογοητευμένος. Και ο ίδιος δεν έκανε την ίδια ακριβώς επιλογή; Η Σαμπιχά μήπως δεν ήταν και η ίδια πολύ όμορφη, μορφωμένη, με καλή ανατροφή από μια επίσης αξιοσέβαστη οικογένεια; Θυμόταν τη λογική συμβουλή που έδωσε στην αδελφή της εκείνον τον καιρό που ήταν τρελή και παλαβή από έρωτα. Δεν είχε αποτέλεσμα βέβαια, αλλά ήταν εξαιρετικά εύστοχη.

«Η αγάπη είναι σαν μια φλόγα· στο τέλος, καίγεται όλη», είχε πει η Σαμπιχά στη Σελβά. «Τί θα κάνεις τότε; Όταν έρθεις κάποια στιγμή στα λογικά σου, αν μετανιώσεις και θελήσεις να χωρίσεις με τον Ράφο, δεν θα είναι το ίδιο σαν να χωρίζεις με κάποιον άλλον.

Κανείς δεν θα θέλει να σε παντρευτεί μετά από αυτό. Θα καταλήξεις γεροντοκόρη».

«Γιατί θα με θεωρούν παρατημένη από Εβραίο σύζυγο; Αυτό είναι; Μην ανησυχείς, αγαπημένη μου αδελφή, είμαι σίγουρη ότι αν “η φλόγα σβήσει”, όπως το έθεσες, η φιλία μας θα διατηρηθεί. Είμαστε και εραστές και καλοί φίλοι».

«Και τί θα γίνει αν –χτυπάω ξύλο– συμβεί κάτι στον Ράφο; Θα γυρίσεις πίσω ως χήρα Εβραίου; Αλφαντάρι;»

«Ποτέ δεν θα το έκανα αυτό. Δεν θα επέστρεφα ποτέ στο σπίτι του πατέρα μας που με απέρριψε επειδή αγάπησα κάποιον που δεν είναι μουσουλμάνος. Ποιός ξέρει; Ίσως μέχρι τότε να έχω δικά μου παιδιά. Ίσως και εγγόνια».

Όταν η Σαμπιχά συνειδητοποίησε ότι δεν επρόκειτο να πείσει τη Σελβά, αποφάσισε να μιλήσει στον πατέρα τους.

«Οι καιροί έχουν αλλάξει, πατέρα, αυτές οι διαφορές δεν υπάρχουν πια. Σε παρακαλώ, μην κάνεις κάτι που μπορεί να το μετανιώσεις αργότερα. Σε θερμo-παρακαλώ πατέρα, φανού λογικός. Κοίτα τη νύφη του στρατηγού Σαμί. Είναι Ελληνίδα, έτσι δεν είναι; Και η γυναίκα του Βεσντί Μπέη είναι Γερμανίδα. Τί σημασία έχει; Εσύ ο ίδιος έχεις σπουδάσει στην Ευρώπη. Θα πρέπει να είσαι πιο ανοιχτόμυαλος στα θέματα αυτά».

«Αν παντρευτεί αυτόν τον άνδρα, δεν θα είναι πια κόρη μου. Θα πρέπει να το ξεχάσει αυτό για πάντα».

«Μα πατέρα, πώς είναι δυνατόν να ξεχάσει ποτέ ότι είναι κόρη σου!»

Ο στρατηγός Φαζίλ κοίταξε απ’ το παράθυρο μακριά, πέρα, στον ορίζοντα, προφέροντας τις τελευταίες κουβέντες του:

«Εννοείς “ήταν”».

Αυτή η τραγική κατάσταση, που είχε αναστατώσει την οικογένεια, ήταν ένα δράμα που διήρκεσε όχι μόνο ημέρες, εβδομάδες, ή μήνες, αλλά κράτησε για πολλά χρόνια. Η αποτυχημένη απόπειρα του στρατηγού Φαζίλ να αυτοπυροβοληθεί δεν πτόησε τη Σελβά. Απλώς περίμενε μέχρι να αναρρώσει πλήρως και επέστρεψε στον αγαπημένο της. Μετά ήταν η υγεία της μητέρας της που έφερε νέα αναταραχή. Έπεσε στο κρεβάτι βαριά άρρωστη και χρειαζόταν συνεχή φροντίδα και προσοχή. Ο στρατηγός Φαζίλ δεν έβγαινε από το σπίτι για να μην φύγει από κοντά της. Ήταν και η ντροπή που δεν άφηγε κανέναν από την οικογένεια να κοιτάξει τους φίλους τους στα μάτια. Αυτό το επεισόδιο με τη Σελβά δεν έφερε κανένα καλό, αλλά τουλάχιστον ξεχώρισε τους φίλους της οικογένειας από τους εχθρούς. Ακόμη και κοντινοί τους άνθρωποι μιλούσαν πίσω απ' την πλάτη τους και έριχναν το φταίξιμο στον στρατηγό Φαζίλ γιατί είχε στείλει τα κορίτσια του σε Χριστιανικά σχολεία, όπως όμως και πολλοί από τους ίδιους.

Η Σαμπιχά και η Σελβά, όπως και πολλοί άλλοι νέοι, παιδιά φίλων, είχαν φοιτήσει στο αμερικάνικο σχολείο στο Γκεντίκ Πασά για το δημοτικό, στο γαλλικό σχολείο για το γυμνάσιο και τελικά στο Αμερικάνικο Κολέγιο. Και οι δύο αδελφές μεγάλωσαν μιλώντας άπταιστα Αγγλικά και Γαλλικά.

Ο Ματζζίτ θυμόταν πόσο του είχε κάνει εντύπωση, χρόνια πριν, όταν πρωτοείδε τη μνηστή του να διαβάζει ποιήματα του Μποντλέρ και του Μπάυρον. Ακόμη και η μητέρα του, ο Θεός να αναπαύει την ψυχή της, είχε εντυπωσιαστεί. «Το είδος της συζύγου που ταιριάζει σε έναν διπλωμάτη», είχε πει σχολιάζοντας.